

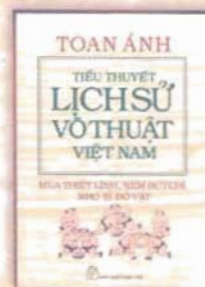
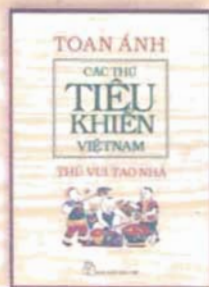
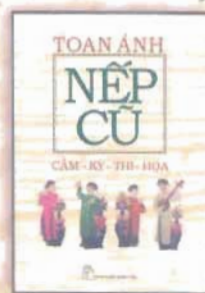
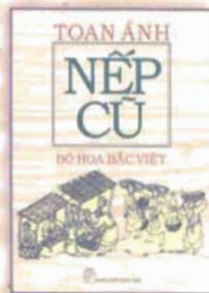
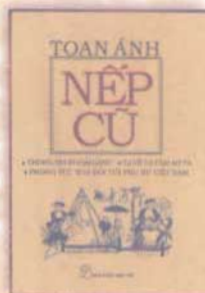
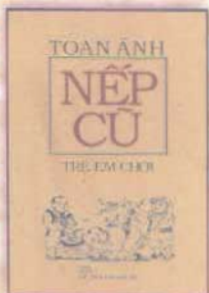
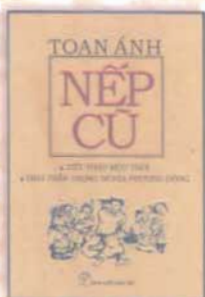
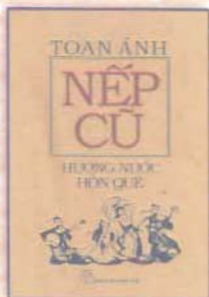
TOAN ÁNH

CÁC THỨ TIÊU KHIỂN VIỆTNAM

THỨ VUI TAO NHÀ

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

Tài liệu chỉ xem được một số trang đầu. Vui lòng download file gốc để xem toàn bộ các trang

THÚ VUI TAO NHÃ

Tailieu.vn

TÁC GIẢ GIỮ BẢN QUYỀN

Nhà xuất bản Trẻ xuất bản theo hợp đồng sử dụng tác phẩm 2004-2015.

BIÊN MỤC TRƯỚC XUẤT BẢN ĐƯỢC THỰC HIỆN BỞI THƯ VIỆN KHHTH TP HCM

Toan Ánh, 1914-2009

Thư vui tạo nhà / Toan Ánh. - TP Hồ Chí Minh: Trẻ, 2011.

236tr., 20cm - (Nếp cũ)

1. Chơi gà 2. Chim cảnh 3. Cá cảnh 4. Việt Nam - Đời sống xã hội và tập quán.

390.09597 — dc 22

T627-A60

ISBN 978-604-1-00159-6

Toan Ánh - Thư vui tạo nhà

TOAN ÁNH

THÚ VUI TẠO NHÀ

Tailieu.vn

MỤC LỤC

Lời vào sách tiêu khiển	7
Tết Việt Nam	26
Chơi câu đối	37
Tranh Tết	50
Hoa và cây cảnh	61
Chơi gà	109
Chơi chim	143
Đá cã	195
Thú cau cá ở miền Nam	208
Chơi điều	217

Lời nhà xuất bản

Nhà văn, nhà nghiên cứu phong tục Toan Ánh tên thật là Nguyễn Văn Toán sinh năm 1915 (Ất Mão) tại Thị Cầu, tỉnh Bắc Ninh.

Vào làng cầm bút từ rất sớm (1934), với nhiều bút danh trên các lĩnh vực như thơ ca, văn xuôi, kịch bản và biên khảo phong tục học như: Đào Vân, Kinh Vũ, Minh Chúc, Hào Lân, Vương Quốc Sùng, Thành Nghĩa, Hiến Vi... và nhiều nhất là Toan Ánh.

Ông mất ngày 15 tháng 5 năm 2009, tại Thành phố Hồ Chí Minh, hưởng thọ 95 tuổi.

Trong hơn 70 năm cầm bút sáng tác và hoạt động văn học nghệ thuật, ông đã cộng tác với hàng chục tờ báo khắp trong Nam ngoài Bắc, làm chủ nhà in, nhà xuất bản ở Hà Nội (trước năm 1954), thành viên Trung tâm Văn bút Quốc tế (Pen Club), giáo sư thỉnh giảng tại nhiều trường đại học và cao đẳng như Đại học Vạn Hạnh Sài Gòn, Đại học Văn khoa Huế, Đại học Văn khoa Cần Thơ, Đại học Đà Lạt, Cao đẳng Mỹ thuật Sài Gòn... về các môn phong tục học, văn hóa xã hội Việt Nam, lịch sử nghệ thuật và nếp sống dân tộc Việt Nam.

Do đảm nhiệm nhiều công việc trên nhiều lĩnh vực khác nhau thuộc về hoạt động văn hóa, văn học nghệ thuật, lại được sự giáo dục thuở thiếu thời của gia đình và nỗ lực học tập của bản thân, sự quảng giao với người trí thức nhiều vùng miền trong cả nước, nên hầu hết các tác phẩm thuộc thể loại khảo cứu phong tục và văn hóa dân gian của ông có giá trị thực tiễn và khoa học cao.

Gần 120 tác phẩm (không kể những bài báo, những bài giảng) đã được tác giả và gia đình tập hợp, có 70 tác phẩm đã được xuất bản trước và sau ngày 30.4.1975 bởi nhiều nhà xuất bản khác nhau (tính đến năm 2004).

Từ năm 2004, trong tinh thần tiến đến thực hiện "Toàn tập Toàn Ánh", Nhà xuất bản Trẻ đã được tác giả và gia đình đồng ý trao quyền xuất bản từng phần các tác phẩm của ông đã và chưa công bố.

Việc tổ chức tập hợp, sắp xếp theo chủ đề, để mỗi tác phẩm Toàn Ánh mà Nhà xuất bản Trẻ xuất bản là một sản phẩm mang đầy đủ giá trị và tinh thần Toàn Ánh nhất, đồng thời đáp ứng được yêu cầu nghiên cứu, tìm hiểu của bạn đọc rộng rãi.

Trong tinh thần đó, Nhà xuất bản Trẻ xin được trân trọng giới thiệu tập sách này đến bạn đọc nhân kỷ niệm hai năm ngày nhà văn - nhà nghiên cứu Toàn Ánh về với tổ tiên.

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

LỜI VÀO SÁCH TIÊU KHIỂN

Để giúp mọi người giải trí, mỗi dân tộc đều có những thú tiêu khiển riêng mang rất nhiều địa phương tính, phù hợp với nếp sống của mỗi dân tộc, và ngay giữa một dân tộc, trong một quốc gia, mỗi thú tiêu khiển lại có đặc tính phù hợp với từng vùng.

Dân tộc Việt Nam với nền văn hóa từ xưa vẫn có những thú tiêu khiển riêng. Văn hóa Việt Nam đa nguyên nhưng vẫn nhất nguyên thì những thú tiêu khiển nằm trong văn hóa cũng có cá tính đa nguyên nhưng nhất nguyên này. Chúng ta đã chấp nhận nhiều thú tiêu khiển du nhập từ ngoại quốc, với sinh hoạt dân tộc, những thú chơi này hoặc được giữ nguyên vẹn hoặc đã biến dạng ít nhiều để phù hợp với nếp sống Việt Nam. Có những thú tiêu khiển ngoại lai không hợp với tinh thần Việt Nam đã bị đào thải vì gặp sức đối kháng của văn hóa Việt Nam như khúc côn cầu đã có một thời rất thịnh rồi ngày nay không còn đâu nữa, như trò chơi Y O Y-O rất được hoan nghênh trong thập niên 1930, ngày nay đã không được chơi ở bất cứ địa phương nào trên đất nước, hoặc cũng có

những thú tiêu khiển chỉ được một số người chấp nhận nhưng đối với đa số quần chúng nếu không gặp sức phản đối thì cũng gặp sự thờ ơ như trò nhảy đầm, đánh bóng dưới nước của Tây Phương...

Ngoài những thú tiêu khiển nhập nội đã được Việt Nam hóa chỉ là số ít, dân tộc ta có rất nhiều thú tiêu khiển riêng và đây mới là đa số. Tất cả mọi thú tiêu khiển nguyên thủy Việt Nam hoặc của ngoại quốc đã được Việt Nam hóa thay đổi tùy theo địa phương và cũng tùy theo hoàn cảnh với nhiều yếu tố khác nhau:

THỜI TIẾT - Trong mỗi địa phương, thời tiết rất ảnh hưởng tới những thú chơi, do đó mọi thứ chơi đều có mùa riêng. Không ai có thể tả điều giữa mùa đông với mùa xuân gió bắc, và cũng không bao giờ trẻ em chơi bi, chơi đáo dưới trời mưa gió. Sau mỗi vụ nước lên, cá sông tràn nhiều vào đồng ruộng, người ta đi câu và đi câu trong lúc này mới thích thú. Mùa hè gió mát chơi điều thật thích hợp, điều đã nong gió, tiếng sáo điều cũng kêu to với đủ âm thanh mong mỏi của khách chơi. Mùa nào trò chơi đó. Du hí phải có thú chơi hợp với thời tiết.

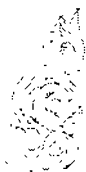
SỰ BẬN RỘN - Nhắc đến tiêu khiển người ta nghĩ ngay tới sự nhàn rỗi. Tiêu khiển là vui chơi, vui chơi sao được trong khi bận rộn. Nói như vậy không phải là phủ nhận hoàn toàn những thú chơi người ta vẫn thực hiện và cả thưởng thức nữa trong khi làm việc. Lê tất nhiên không cô nào có thể vừa gặt lúa vừa chơi đánh chuyền đánh chắt được, cũng như không ai có thể vừa làm việc vừa đánh cờ, một thú chơi đòi hỏi sự tinh trí và rảnh rang tâm hồn, nhưng một thôn nữ vẫn có thể vừa giã gạo vừa hát đối đáp với một người khác, hoặc một

cờ thợ cấy vẫn có thể vừa cấy lúa vừa hát, hát hò với chúng bạn hay hát gheo khách qua đường. Ca hát như vậy chính là giải trí trong khi làm việc.

HOÀN CẢNH ĐỊA LÝ - Thú tiêu khiển phù hợp với nếp sống, và nếp sống thường bị hoàn cảnh địa lý chi phối. Sống bên sông, ven biển con người có thể tiêu khiển với bơi lội, chèo thuyền, thuyền thoi, thuyền độc mộc và trong nếp sống mới ngày nay có thuyền trượt nước, thuyền buồm, thuyền máy, trái lại sống gần rừng núi có thú đi săn, riêng rẽ hoặc tập thể. Bầy chim bầy thú là những thú tiêu khiển của dân sống ven rừng núi. Người dân đồng bằng chơi thả diều với đồng rộng mênh mông, con diều mặc sức tung gió bay cao.

NIÊN KỶ - Tuy mỗi địa phương có những thú tiêu khiển riêng, nhưng con người Việt Nam cũng lại tùy theo từng lứa tuổi mà giải trí với trò chơi nay hoặc trò chơi khác. Nhỏ tuổi có trò chơi tuổi thơ như đánh ô, đánh đáo, tuổi đã hơi lớn chơi đá cầu, đánh khăng. Trẻ con vùng quê có những thú chơi chạy nhảy, thả đĩa ba ba, trẻ con thành thị chơi cướp cờ, một thú chơi của Tây Phương đã được phong tục ta chấp nhận hoặc có những thú tiêu khiển ở trong nhà như đàn địch, ca hát,...

Đối với các em bé ba bốn tuổi, dân tộc ta cũng có những trò chơi riêng như bày đình bày chùa, bán hàng, bán họ... Rồi mỗi tuổi lớn lên, con người lại thay đổi thú tiêu khiển. Trai gái đến tuổi hắt đầu yêu đương, ưa ca hát đối đáp, ưa xem hát chèo, hát bội ở đình đám hội hè, các bậc đàn anh lớn hơn nữa lại giải trí bằng nuôi chim, cuộc chơi chim đá gà, đá cá... Các cụ già hơn nữa cũng có những thú tiêu khiển của tuổi già, khác hẳn những trò vui của con cháu, của đàn em. Các cụ ngâm thơ uống rượu, đánh cờ, chơi hòn non bộ,

uốn nắn những cây trồng thành hình rồng hình phượng. Các cụ chơi hội họa với những bức tranh thủy mặc, chơi phong lan hoặc có cụ lại cầm chầu nghe ca hát để chốc chốc đánh một vài tiếng tùng, gõ một vài tiếng cắc vào mặt trống, vào tang trống. Các cụ được chơi mọi thứ trống, nhưng già không được chơi trống bỏi, trống bỏi của trẻ em, lũ cháu nội cháu ngoại các cụ! Mỗi lứa tuổi có thú giải trí riêng, nhưng nhiều khi người ở một lứa tuổi suýt soát cũng ưa những thú chơi của lứa tuổi trên hoặc dưới. Có điều chắc chắn, một cụ già không thể chơi đánh khăng, đánh chuyền, cũng không thể kéo gân cổ lên để hát đối đáp với một bà già như nam nữ thanh niên, và khi chúng ta thấy một em bé độ mười lăm tuổi ngồi đánh tổ tôm hoặc cầm trống chầu, đó là điều theo tục lệ cho là chướng tai, gai mắt!

ĐỊA VỊ VÀ HOÀN CẢNH XÃ HỘI - Theo lứa tuổi nhưng cũng lại tùy địa vị và hoàn cảnh xã hội của mỗi người có những trò vui giải trí khác nhau. Một ông Tiên chỉ, một ông Lý trưởng đứng đầu một xã không bao giờ lại mình trần trụi trực với độc chiếc khố tham dự cuộc đánh vật với các đồ vật trong làng, các ông có thể chơi tổ tôm điểm, đánh cờ người, cờ bỏi hoặc cầm chầu nghe hát, uống rượu ngâm thơ. Một vị hưu quan lấy núi non bộ và hòn giả sơn giải khuây, một chú mục đồng cùng chúng bạn chơi trò đàn trận đánh nhau cờ lau tập trận, các chú nhỏ tuổi hơn dùng đất sét nặn pháo đập, thi xem pháo em nào kêu to. Muốn chơi phong lan phải là một người giàu có, cũng như muốn tiêu khiển với đàn cá vàng, cá bạc trong những chậu thủy tinh trong suốt, với những lồng chim yến hót líu lo luôn với những con chim họa mi tiếng hót êm ái nhẹ nhàng,... không có hoàn cảnh dồi dào tài chính làm sao mà hưởng được những thú tiêu khiển đất đỏ ấy.

NĂNG KHIẾU - Tiêu khiển cũng còn tùy theo năng khiếu của từng người. Một ông đồ giỏi thi văn lấy ngâm vịnh làm thú, khi vui khi buồn có phóng bút viết lên bài thơ hợp với tâm trạng mình rồi cao giọng ngâm để tự thưởng thức hoặc thưởng thức cùng chúng bạn, một người có hoa tay có thể lấy thú vẽ tranh sơn thủy, nặn tượng người, tượng vật làm thú vui chơi, thu cảnh đẹp lên mặt giấy thành bức tranh thủy mặc đáng yêu, hoặc vẽ lại những cảnh êm ấm gia đình, những cảnh náo nhiệt xã hội. Một công trình điêu khắc cũng như một công trình hội họa cũng thu nhỏ những nét lớn và cũng có tác dụng như vậy. Chơi thơ, chơi họa, chơi điêu khắc không có khiếu vẽ, khiếu thi ca, không có hoa tay đó làm sao có thể tiêu khiển nổi với những thú tao nhã này. Lại như múa gươm đánh kiếm, cưỡi ngựa, bắn cung, đánh vật, đánh quyền cũng là những thú tiêu khiển, những môn du hí, nhưng muốn giải khuây hằng những ngón cung, mã đao, thương, quyền thuật này phải là người có sức và cũng lại cần có khiếu về võ nghệ kiếm cung! Bây giờ thử mời một nhà thơ tài giỏi, một họa sĩ, một điêu khắc gia, một tay võ nghệ cao cường bơi một chiếc thuyền độc mộc trên sông, leo lên đánh đu đối với một thôn nữ, khoét một bộ sáo diều hoặc làm một chiếc diều, họ sẽ lúng túng, lẽ tất nhiên chẳng bao giờ họ thành công. Giải trí theo năng khiếu của mình, người ta càng thấy thú vị trong khi tiêu khiển! Và đã có năng khiếu, khách chơi lại có luyện tập, thú chơi càng thích thú vì nghề chơi cũng lắm công phu như cổ nhân đã nói.

TÍNH TÌNH - Người ta cũng còn theo tính tình mà lựa chọn thú tiêu khiển. Đi câu hợp với những người ưa tĩnh và cũng chỉ những người kiên nhẫn mới thấy đi câu là thú. Móc mồi, buông lưới câu xuống nước, nhìn chiếc phao rập rình, ngồi

đợi có khi hàng giờ chẳng thấy cá cắn câu, người sốt ruột làm sao thường thức được thú tri chậm này. Đừng ai cười ông Lã Vọng đã ngồi câu trên bờ sông Vị nơi Tây Kỳ với một lưỡi không móc không ngạnh! Đi câu trong trường hợp này là để tìm nơi yên tĩnh để tiện nghỉ ngơi nhìn thời cuộc đợi ngày cờ đến tay thì phát! Người đi câu ưa những nơi vắng vẻ, bên bờ sông, cạnh đầm ven ao hồ, thưa người qua lại không tiếng động ồn ào! Thú đi câu không thể nào thích hợp với người hiếu động!

Cũng như người gác cu phải len lỏi ngồi dưới bụi rậm, chờ đợi cho cu dính nhựa hoặc mắc bẫy chẳng quản chi mưa nắng. Cu là chim trời, biết lúc nào nó tới. Người gác cu bao giờ cũng có kiên nhẫn đợi chim và vẫn gặt hái được kết quả, tuy đã từng có nhiều người gác cu mất cả ngày rồi về tay không! Chính sự về tay không này và sự vất vả của người gác cu mà người đời liệt gác cu vào trong bốn cái ngu qua câu ca dao:

*Ở đời có bốn cái ngu,
Làm mai, lĩnh nợ, gác cu, cầm chầu.*

Trái hẳn với người ưa tĩnh, những người ưa động chỉ thích những thú vui ồn ào. Họ có thể lấy đốt pháo làm thú tiêu khiển, nghe pháo nổ lạch tạch hàng tràng âm ì thỉnh thoảng một tiếng đùng thật to họ lại thích thú. Lại có người thích tiếng trống, tiếng nhạc rộn rã, họ chơi âm nhạc, gia nhập những ban đồng văn hoặc những ban hát chèo hát bội để được hưởng thú ồn ào. Có người lại thích những thú vui nhộn như kéo nhau chạy nhảy! Các bà các cô ưa lên đồng phải chăng cũng chỉ muốn được nhảy múa?

SỨC KHỎE - Sức khỏe cũng là một yếu tố khiến người ta ưa những thú giải trí khác nhau. Những người ốm yếu gầy

còn làm sao tham dự được những cuộc vui có chiến đấu tính như đánh phết, kéo co hoặc như đá bóng ngày nay. Họ làm sao thấy thú để cưỡi ngựa, bắn cung, bơi thuyền hoặc, chơi tất cả những thú chơi khác cần tới sức khỏe. Những nam nữ thanh niên khỏe mạnh chơi đánh đu, ném còn thật là thích hợp, những thú chơi này làm họ yêu đời hơn!

Các thầy đồ gầy gò tất nhiên ưa ngâm thơ, đọc sách, đánh cờ... hơn những thú tiêu khiển âm ỉ ồn ào với sự chen lấn, giằng kéo! Những thiếu nữ đào tơ liễu yếu không thích những trò chơi vui của các cô vai u thịt bắp như bơi chải, đánh phết, các cô ưa những thú chơi nhẹ nhàng hợp với nữ tính, các cô thích cắm hoa, thêu thùa hơn bơi lội, nhảy nhót. Ngày nay với sự chung đụng quốc tế, nhiều phụ nữ Việt Nam cũng thích những môn thể thao của Tây phương: nhào lộn dưới nước, đánh quần vợt...

NAM, NỮ PHÁI - Việt Nam có những thú tiêu khiển cho tùy từng lứa tuổi, tùy giới tính, thích hợp mọi hạng người. Như em bé gái chơi đánh chất, đánh chuyền thì em bé trai lại thích đá cầu, đánh kháng, một thiếu nữ 14, 15 chơi nhảy dây trong khi một em trai cùng lứa tuổi lại thích thả diều, đánh đáo. Các bà các ông đứng tuổi dù bằng tuổi nhau cũng ưa những thú chơi khác nhau, ngay cả đến cùng có một khuynh hướng giải trí giống nhau khi mua vui vẫn có sự khác biệt. Thí dụ cùng vào lứa tuổi người lớn, cùng có máu đỏ đen thì các bà lại ưa đánh chắn, đánh tứ sắc, còn các ông ưa xóc đĩa. Hay những người cùng thích chơi tổ tôm, nhưng các bà chỉ chơi tổ tôm bàn, các ông lại ưa chơi tổ tôm điểm. Các cụ già cũng vậy, nếu các cụ ông giết thì giờ qua cuộc cờ, qua thơ phú ngâm vịnh, các bà lại ưa đi chùa lễ Phật, coi tụng kinh khổ hạnh là những thú của tuổi già.

Tóm lại, Việt Nam có những thú tiêu khiển ưa thích riêng tùy theo giới tính và còn tùy theo lứa tuổi.

Có những thú chơi phù hợp cho từng phái nhưng cũng có những thú chơi phù hợp cả nam nữ và cả hai phái đều ưa thích. Em bé nào cũng thích chơi búp em tuy trong cái chơi có khác nhau như ngày nay các em chơi búp bê vậy, em gái săn sóc, may quần áo, cho đồ chơi, em trai lại dạy búp bê chơi những trò chơi của mình. Lại như chơi chông hoa chông nụ, chơi nhảy sào trẻ em trai gái vẫn chơi chung, hoặc lứa tuổi lớn hơn, yêu đương đã nhen nhúm trong lòng, gặp cây đu ngày hội trai gái đều cùng muốn lên, đánh đu đôi thật thích thú. Chính tác giả khi trên dưới 20 tuổi đã từng đánh đu đôi ở hội làng Vân Ổ tục gọi là làng Ó, hội mở vào ngày mùng 5 tháng Giêng mỗi năm. Lại như cuộc vui ném còn thì trai gái đều thích tham dự... Đối với người đã đứng tuổi không khác, những cuộc kéo co ở hội làng Hữu Trấp, huyện Võ Giàng tỉnh Bắc Ninh tổ chức vào ngày mùng 4 tháng giêng mỗi năm đã là trò vui của cả nam nữ đôi bên. Những buổi hát chèo hát bội, khán giả đâu có phải chỉ riêng nam hay nữ hoặc trong một bàn tổ tôm, chúng ta đã thấy các ông các bà cùng giải trí và đấu trí với nhau.

THỜI GIAN - Những thú tiêu khiển Việt Nam qua những điều trình bày trên thay đổi theo không gian với địa phương tính tùy thuộc rất nhiều vào hoàn cảnh địa lý, vào con người, nhưng đã nói không gian thì cũng phải nói tới thời gian, một yếu tố ảnh hưởng không ít tới mọi sự diễn biến của những thú chơi. Sự ưa thích một vài thú tiêu khiển cũng tùy theo từng thời đại. Đánh phết là một trò du hí, theo thần tích nhiều xã tỉnh Vĩnh Yên,¹ đã được ưa thích dưới thời Hai Bà Trưng.

1 Từ bộ Monographie de Vĩnh Yên.

các nữ binh của Hai Bà thường dùng môn tiêu khiển này để rèn luyện ý chí và sức khỏe. Đấu vật cũng là một môn du hí có từ thời Hai Bà, Bà Lê Chân nữ tướng của Hai Bà thường dùng môn vật để kén tướng tiên phong, điểm này có ghi rõ tại thần tích xã Mai Động huyện Hoàn Long Hà Nội nơi có đền thờ nữ tướng họ Lê. Môn vật còn tồn tại tới ngày nay cho tới năm Giáp Thân (1944) chúng ta còn được dự xem nhiều cuộc đấu vật, nhưng thú vui đánh phết hầu như không còn nữa. Tại xã Mai Động, hội làng mở vào ba ngày 4, 5 và 6 tháng Giêng âm lịch, có treo nhiều giải thưởng về đánh vật.

Dưới thời Thập Nhị sứ quân, Đinh Bộ Lĩnh trong lúc thiếu thời cùng chúng bạn chơi cờ lau tập trận, trò chơi này về sau không còn nữa. Đá cầu đã là một môn giải trí thịnh hành dưới triều Lê Trung Hưng. Sử còn chép lại một buổi chơi cầu trên Hồ Tây được vua Lê Thần Tông và Chúa Trịnh Tạc cùng thường làm và người đá cầu là Đỗ Như Chương làm quan tại phủ Chúa.

Những thú tiêu khiển thời xưa có thú ngày nay còn được chơi một cách phổ thông trong dân gian như đá cầu, đánh vật, đánh trung bình tiên... ít nhất cũng tới tháng tám năm 1945, tại các đền thờ các vương tướng hoặc thần linh có liên quan tới thú chơi này như đánh phết tại các xã có thờ các danh tướng của Hai Bà, như cờ lau tập trận tại Trường Yên, tỉnh Ninh Bình nơi có đền thờ vua Đinh Tiên Hoàng như bơi chải trên sông Lô trước làng Nghĩa Yên huyện Bạch Hạc, Phong Châu hàng năm vào ngày 13 tháng ba âm lịch. Có nhiều thú chơi khác hiện nay không còn ai chơi nữa. Không thấy ở đâu còn chơi ném pháo, dùng những quả pháo nhỏ rồi đốt ném cho quả pháo lớn nổ, quả pháo lớn treo trên cột cờ, mà trước đây dân làng Thị Cầu huyện Võ Giàng tỉnh Bắc Ninh vẫn tổ chức vào các ngày mồng ba tháng giêng và 16 tháng

tám âm lịch, hoặc có ai còn thấy ở đâu có tổ chức sân cước tập thể như trước đây tại nhiều nơi trong đó có xã Yên Đỗ tỉnh Hà Nam.

Qua sự chung dụng với Tây Phương nhiều thú chơi mới đã du nhập vào Việt Nam và tại nhiều nơi nó đã lấn chỗ của những thú chơi cũ. Trước đây phụ nữ chơi đánh phết, sau này có khúc côn cầu, hai lối chơi gần tương tự như nhau. Trước đây ông cha chúng ta đua chài, đua thuyền độc mộc, ngày nay các tay thể thao hơi thuyền thoi, thuyền buồm. Trẻ em xưa chơi chông hoa chông nụ, chơi thả đĩa ba ba... ngày nay các em chơi nhảy dây, cút bắt, cướp cờ...

TẬP TỤC - Tiêu khiển đương nhiên nằm trong tập tục, ở đây chúng tôi muốn nói đến những hội hè đình đám được tổ chức hàng năm tại các làng quê mỗi độ xuân về hay thu tới, tùy từng vùng. Những trò giải trí trong ngày hội được mệnh danh là trò Bách hí gồm những thú hàng ngày hằng được mọi người vui chơi như ca hát, quan họ, ví hò trống quân... hoặc có những thú chỉ xuất hiện trong hội hè của một vài làng xã như kéo chữ tại làng Nội Ninh huyện Việt Yên tỉnh Bắc Giang tại phủ Giày, nơi có đền thờ Liễu Hạnh công chúa thuộc tỉnh Nam Định, như kéo co tại làng Hữu Trấp huyện Võ Giàng, tỉnh Bắc Ninh và làng Tích Sơn huyện Tam Dương, tỉnh Vĩnh Yên.

Hội hè đình đám mở ra cho dân chúng chung vui giải trí sau những vụ làm mùa mệt nhọc do đó cần có những trò Bách hí dưới nhiều hình thức. Có làng mời những bạn hát chèo, hát bội, múa rối tới trình diễn. Có làng đặt ra nhiều giải thưởng trong các trò vui để khuyến khích nhiều người tham dự. Có nhiều trò vui mang tính cách để cao công việc nông trang hoặc nội trợ như thi dệt vải, thi thổi cơm, thi trông em...

NHÂN SỐ - Tất cả mọi trò giải trí tiêu khiển còn hay mất đã nằm từ xưa trong lòng dân tộc hoặc mới du nhập vào nếp sống Việt Nam, có thể xếp làm hai loại nếu kể về số người trong cách chơi.

NHỮNG THỨ ĐỘC HÍ - Trước hết là những thú tiêu khiển người ta có thể thực hiện được một mình. Các cụ già ngâm thơ, uống rượu, thưởng thức chén trà đầu xuân, săn sóc hòn non bộ... các cụ không cần phải có người thứ hai, tuy có bạn để chia vui càng hay! Những vị đứng tuổi, những thanh niên ôn lại mấy đường quyền, bơi con thuyền nhỏ dạo mát trên dòng sông một buổi chiều mùa hạ, hoặc họa trên giấy một bức tranh thủy mặc theo một phong cảnh quen thuộc, hoặc với gió chiều phới phới buông thả một con diều đều không bắt buộc phải có bạn cùng vui. Một thôn nữ vừa làm việc vừa hát, nếu có người đối đáp càng hay bằng không cô vẫn cứ vừa làm việc vừa ca. Công việc nhờ đó như có vẻ nhẹ nhàng hơn, lại thêm tâm hồn thoải mái! Các em bé trai đá cầu, các em bé gái nhảy dây, các em vẫn thấy thích thú khi chỉ chơi một mình.

NHỮNG THỨ ĐỒNG HÍ - Bên những thú tiêu khiển có thể độc hí được, có những trò chơi không thể chơi một mình phải có người cùng chơi. Ai có thể chơi cờ một mình mặc dù là cờ hán, cờ bài hay cờ người. Ngâm thơ có thể độc ngâm nhưng vịnh thơ xướng họa ít nhất phải có hai người. Dạo một bản đàn, có thể độc diện, nhưng hòa nhạc ít nhất cũng phải từ hai người trở lên. Lại như chơi tổ tôm điểm: kém năm mười không hợp nổi một canh, cầm chầu một buổi hát dù hát chơi hay hát lễ lễ tất nhiên không thể chỉ có một mình được, không có ban hát thì cầm chầu với ai và cho ai?

Rất nhiều trò giải trí của nam nữ thanh niên như kéo co, cướp cầu, ném còn, đu tiên, đầu có thể chỉ một người mà vui được, nhiều khi lại cần cả nam lẫn nữ cùng vui, thú vui mới càng hào hứng, kéo co, ném còn, đánh đu... chơi có bên nam bên nữ thì thật là tuyệt thú! Đu tiên của riêng phái nữ, đúng ra là của các thanh nữ, phải ít nhất bốn năm cô cùng lên đu mới hợp thành một bầy tiên nữ, như thế mới thật vui và các khán giả mới thông khoái thưởng lãm, như vậy vui cho người đu mà vui cả cho người xem đu.

Trò chơi của các em rất nhiều, trò chơi cần có bạn: bắt cút ít nhất phải ba bốn em, thả đĩa ba ba càng đông càng thú... các em chơi bi, đánh khăng, đánh đáo có em nào chơi thui thui một mình mà thấy vui!!!

TÁC DỤNG CỦA CÁC THÚ TIÊU KHIỂN

Chúng tôi đã trình bày về mọi sự thay đổi qua không gian, thời gian và con người của trò giải trí Việt Nam. Chúng tôi nghĩ cũng cần phải nói tới tác dụng của những thú tiêu khiển.

Đào Văn Tập trong Từ điển Việt Nam phổ thông đã định nghĩa Tiêu khiển là giải khuây, khuây khỏa còn Đào Duy Anh, trong Hán Việt từ điển thì định nghĩa là giải muộn, khuây sầu.

TIÊU KHIỂN GIẢI TRÍ - Với những định nghĩa trên đem vào các trò tiêu khiển Việt Nam, chúng tôi thấy tác dụng đầu tiên của các thú chơi là tiêu khiển và giải trí và tính cách quan trọng nhất của các trò tiêu khiển cũng là tính cách giải trí. Do đó, những trò tiêu khiển được gọi là trò vui giải trí.

Sau một ngày làm việc mệt nhọc, tối đến bọn nam nữ quây quần hát trống quân với nhau như ở vùng Bắc Ninh, sự đối